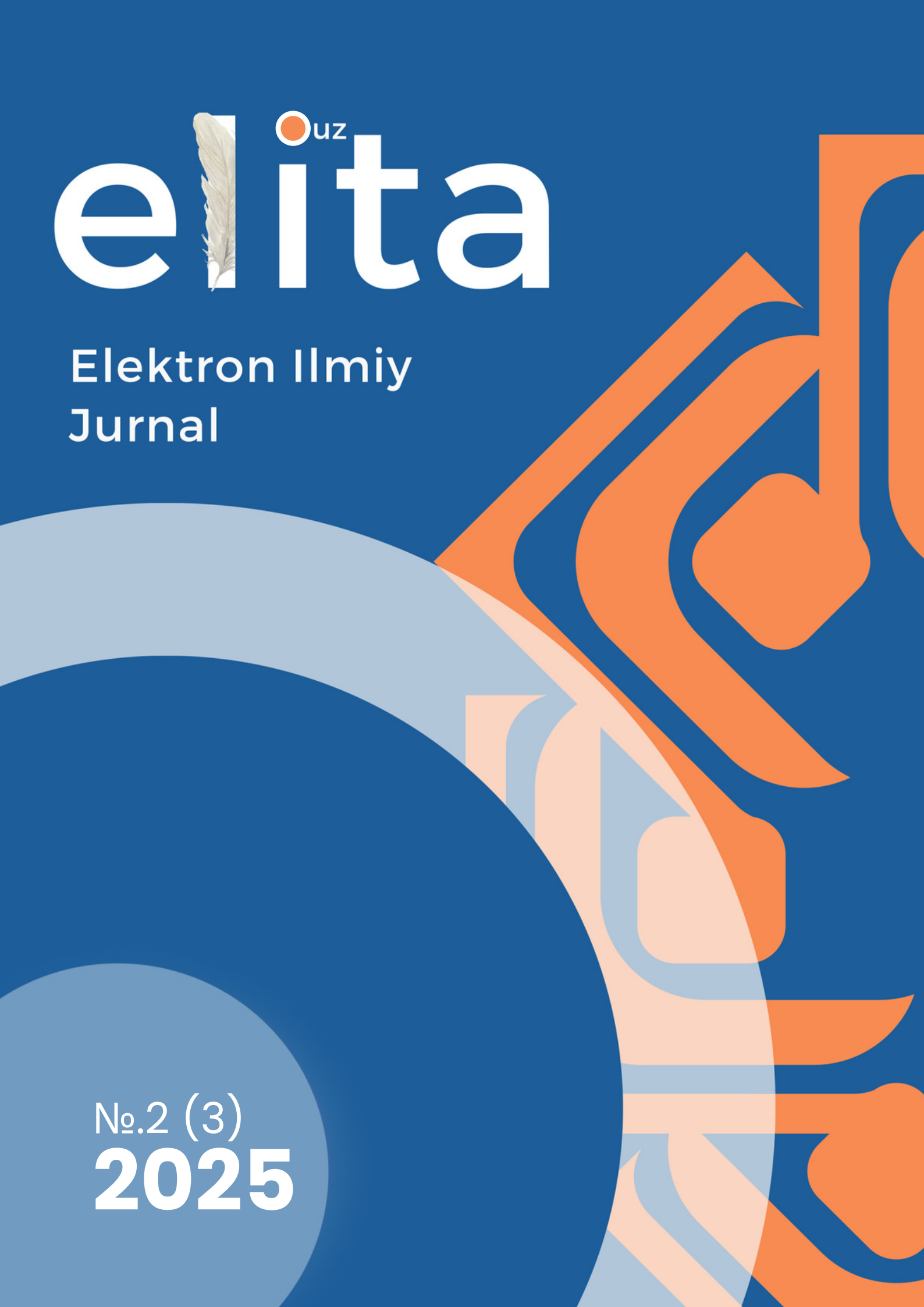

elita^{uz}

Elektron Ilmiy
Jurnal

No.2 (3)
2025

MUNDARIJA

HAKAMLIK SUDI INSTITUTINING TARIXIY NEGIZI VA NAZARIY-HUQUQIY MOHIYATI.....	2
Akrombek Mamadaliyev.....	2
ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN MEDIATSIYA JARAYONLARIDA FOYDALANISHNING ISTIQBOLLARI.....	13
Jasurbek Yoqubov.....	13
XALQARO MEDIATSIYA OID XALQARO SHARTNOMALAR HAMDA DAVLATLARARO TUZILGAN BOSHQA KELISHUVLAR.....	20
Xonzodabegim Axrorova.....	20
CHET DAVLAT SUDLARI HAMDA HAKAMLIK SUDLARI QARORLARINI TAN OLISH VA IJRO ETISHNING NAZARIY-HUQUQIY ASOSLARI.....	34
Odina Turg'unova.....	34
INTERNET TARMOG'IDAGI HUQUQBUZARLIK TUSHUNCHASI VA UNING HUQUQIY TAHLILI.....	41
Bonuxon Usmonova.....	41
SPORTCHILARNING NOTO'G'RI XULQI VA HOMIYLIK SHARTNOMALARIDAGI HUQUQIY XAVFLAR.....	50
Ibrohimjon Nabijonov.....	50
DISKVALIFIKATSIYA QO'LLASH JARAYONI: TARTIB-TAOMILLAR VA ME'ZONLAR.....	57
Abdumutal Bozorboyev.....	57
SPORT SHARTNOMALARIDA NEUSTOYKA QO'LLASH ASOSLARI VA TARTIBI..	72
Nurmuhammad Bolliyev.....	72
SPORT TRANSFERLARINING XALQARO HUQUQIY BAZASI.....	77
Dilshod Norqobilov.....	77
KELAJAKNI TARTIBGA SOLISH: O'ZBEKISTON YEVROPA ITTIFOQI VA AQSHNING YURIDIK SUN'IY INTELLEKTGA YONDASHUVLARIDAN QANDAY O'RGANISHI MUMKIN?.....	88
Fazliddin Nasiridinov.....	88
CROSS-BORDER COMPLIANCE: NAVIGATING HIPAA AND GDPR IN DIGITAL HEALTH PLATFORMS.....	94
Feruzbek Madaminov.....	94

XALQARO MEDIATSIYA OID XALQARO SHARTNOMALAR HAMDA DAVLATLARARO TUZILGAN BOSHQA KELISHUVLAR

Xonzodabegim Axrorova

rozalind0407@gamil.com

Toshkent davlat yuridik universiteti
Magistratura va sirtqi ta'lim fakulteti
Mediatsiya va nizolarni muqobil hal etish mutaxassisligi magistranti

Annotatsiya. Mediatsiyaning rivojlanishi uchun eng muhim qadamlardan birin bo'lgan Yevropa Ittifoqining Mediatsiya direktivasi, BMT ning Mediatsiya bo'yicha Singapur Konvensiyasi hamda Namunaviy qonunining qabul qilinishi xalqaro mediatsiya amaliyotini xalqaro arbitraj bilan teng darajaga ko'tardi. Ya'ni, konvensiyaga a'zo davlatlarning hududida xalqaro mediativ kelishuvlarni majburiy ijroga qaratish mexanizmi yo'lga qo'yildi. Bu esa, xalqaro savdo munosabatlarning yanada rivojlanishi hamda mustahkamlanishi uchun ko'plab sharoitlar yaratadi. Shuningdek, xalqaro mediatsiyaga oid xalqaro shartnomalar va xalqaro huquqning boshqa normalari sababli mediatsiya taraflarining mediatsiyaga bo'lgan ishonchlari ortib, ularning ortiqcha vaqt hamda xarajatlari tejaladi.

Kalit so'zlar: mediatsiya, BMT, Singapur konvensiyasi, UNCITRAL, xalqaro mediatsiya, Mediatsiya direktivasi, erkin iqtisodiy shartnoma.

Kirish

Xalqaro mediatsiyaga oid tuzilgan xalqaro shartnomalar hamda davlatlararo o'zaro boshqa turdagi kelishuvlar hozirgi zamonda mediatsiyaning nizolarni muqobil hal etish usulida yanada rivojlanib, keng ko'lamda qo'llanishiga sabab bo'lishmoqda. Ushbu maqolada xalqaro mediatsiya jarayonlarini tartibga solish xususida qabul qilingan xalqaro shartnomalarga (1, 2 va 3-qismlar) va mediatsiya murojaat etishni belgilab bergan davlatlararo tuzilgan bitimlarga (4- va 5-qismlar) quyidagilarni misol qilib keltirish mumkin.

Asosiy qism

1. BMT ning Xalqaro tijorat huquqi bo'yicha komissiyasining vositachilik bo'yicha qoidalar ("United Nations Commission on International Trade Law ["UNCITRAL"] Conciliation Rules") – bu xalqaro mediatsiyaning rivoji uchun qo'yilgan ilk qadamlardan biri desak mubolag'a bo'lmaydi. Chunki ushbu qoidalar 1980-yilda qabul qilingan bo'lib, xalqaro mediatsiya jarayonlarini tartibga solish bo'yicha qabul qilgan 1-xalqaro darajadagi hujjat hisoblanadi. Buning o'ziga xos jihati shundaki, ushbu ixtiyoriy bo'lib, qoidalardan o'z nizolarini vositachilik orqali muqobil hal etmoqchi bo'lgan taraflar ishlata olishi mumkin bo'lgan. Shuningdek, vositachining faol ishtirok etib nizo taraflariga yechimlar taklif etishi mumkinligini ko'rsatib o'tgan, lekin vositachilik kelishuvlarining ijro etilish tartibi belgilanmagan.¹²

Keyinchalik ushbu qoidalar yangilanib, **BMT ning Xalqaro tijorat huquqi bo'yicha komissiyasining Xalqaro tijorat vositachiligi bo'yicha namunaviy qonuni** ("UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliation")

¹² UNCITRAL Conciliation Rules, General Assembly Resolution 35/52, <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/conc-rules-e.pdf>

nomi bilan 2002-yilda qabul qilingan.¹³ Ushbu talqindagi namunaviy qonun tavsiyaviy xarakterda bo'lib, istagan davlat ushbu qoidalarni o'z milliy qonunchiligida vositachilikni tartiblarini belgilash uchun asos sifatida ishlatishi mumkin bo'lgan. Ya'ni, ma'yyan davlat o'z qonunchiligiga tatbiq etganda, namunaviy qonun majburiy kuchga ega bo'lgan. Namunaviy qonunning bosh maqsadi xalqaro tijorat nizolarini vositachilik yordamida hal etish jarayonlarida bir xil huquqiy qoidalar yaratish hamda shu orqali nizolarni muqobil hal etish usullarining rivojlanishiga hissa qo'shish bo'lgan. Hujjatda "vositachilik" hamda "mediatsiya" terminlari o'zaro sinonim tarzda ishlatilgan va unda vositachilik kelishuvlarni ijro etish bilan bog'liq mexanizmlar mavjud bo'lgaman.¹⁴ Aynan shu sababli 2018-yilda ushbu 2002-yilgi namunaviy qonunga o'zgartirishlar kiritilib, yanada rivojlantirilib yangi talqinda shakllangan.

Hozirda yuqorida keltirilgan namunaviy qonunning nomi **BMT ning Xalqaro tijorat huquqi bo'yicha komissiyasining Xalqaro tijorat mediatsiyasi va mediatsiya natijasida tuzilgan xalqaro kelishuvlarni ijro etish bo'yicha namunaviy qonuni** ("UNCITRAL Model Law on International Commercial Mediation and International Settlement Agreements Resulting from Mediation"). Yangilangan namunaviy qonunning 1-moddasining 1-qismidagi 2-iqtibodga tushuntirilgan-ki, namunaviy qonunda "vositachilik" atamasi o'rniga faqatgina "mediatsiya" atamasi ishlatilgan. Bundan tashqari, yangi formatdagi namunaviy qonun Mediatsiya bo'yicha Singapur Konvensiyasi bilan to'g'ridan-to'g'ri bog'langan bo'lib, uning amalga oshirilish vositasi sifatida xizmat qiladi.

¹³ UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliation with Guide to Enactment and Use 2002, United Nations Publication, New York 2004,

https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/03-90953_ebook.pdf

¹⁴ UNCITRAL Model Law on International Commercial Mediation and International Settlement Agreements Resulting from Mediation, UNCITRAL,

https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/modellaw/commercial_conciliation

Shuningdek, namunaviy qonun mediatsiya jarayonlari hamda uning natijasiga erishilgan kelishuvlarning xalqaro miqyosda tan olinishi bilan birgalikda ijro etilish tartibini ham belgilab beradi.¹⁵

Ya'ni 1980-yilda qabul qilingan Vositachilik qoidalariga shu paytgacha 2 marta (2002- va 2018-yillarda) o'zgartirishlar kiritilib hamda rivojlantirilib, hozirda nizolarni muqobil hal etish bo'yicha xalqaro huquqning ajralmas qismiga aylanib qolgan.

2. 2008-yilda Yevropa Parlamenti va Yevropa Kengashining Fuqarolik va iqtisodiy ishlarda mediatsiyaning ayrim jihatlari jihatlari to'g'risidagi 2008/52/EC sonli direktivasi ("Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters") qabul qilingan (qisqacha Mediatsiya direktivasi deb ataladi). Mazkur hujjatning 1-moddasi 1-qismida direktivning bosh maqsadi sifatida "muqobil nizolarni hal etish usullaridan foydalanishni osonlashtirish va mediatsiyadan foydalanishni rag'batlantirish orqali nizolarni o'zaro kelishuv asosida hal qilishni qo'llab-quvvatlash, shuningdek, mediatsiya va sud jarayonlari o'rtasida muvozanatli munosabatni ta'minlash" keltirilib o'tilgan.¹⁶ Direktivaning 1-moddasi 2-qismiga ko'ra, direktivaning normalari faqatgina transchegaraviy xarakterdagi fuqarolik hamda tijorat nizolariga nisbatan qo'llaniladi.¹⁷ Ya'ni, boshqa huquqiy munosabatlarga qo'llanilishiga yo'l qo'yilmaydi. Shu bilan birga, direktivaning 6-moddasida mediativ kelishuvlarning majburiy kuchga ega

¹⁵ UNCITRAL Model Law on International Commercial Mediation and International Settlement Agreements Resulting from Mediation with Guide to Enactment and Use (2018), UN Vienna 2022, https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/22-01363_mediation_guide_e_ebook_rev.pdf

¹⁶ Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters, Official Journal of the European Union, L 136/3, 24.05.2008, <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/52/oj/eng>

¹⁷ O'sha manba.

ekanligining tan olinishi hamda a'zo davlatlar hududida ijroga qaratishlishi lozimligi kafolatlagan.¹⁸ Bundan tashqari, a'zo davlatlarga 3 yil mobaynida direktivada belgilangan normalarni o'zlarining milliy qonunchiliklariga joriy etish majburiyati yuklangan.¹⁹

2011-yilda Yevropa Parlamenti direktivaning a'zo davlatlarda mediatsiya bo'yicha amalga oshirilishi, uning mediatsiyaga ta'siri va sudlar tomonidan qo'llanilishi bo'yicha hisobot tayyorlagan. Ushbu hisobotning 2-bandiga ko'ra, a'zo davlatlarning ba'zilari mediativ kelishuvlarni sud tizii orqali ijroga qaratayotgan bo'lsa, yana ba'zilari notarial tasdiqlatish orqali amalga mediativ kelishuvlarga huquqiy kuch berayotganini ta'kidlab o'tgan.²⁰ Shuningdek, mazkur hisobotning 7-qismida ayrim a'zo davlatlarning sud tizimlarida yuklamalarining ish haddan ziyoq ko'pligi sababli turli moliyaviy rag'batlantirishlar joriy etish bilan birga mediatsiyaga murojaat etishni majburiy qiluvchi normalarni ham joriy etganligi (ya'ni, taraflar mediatsiya boqichidan so'nggina sud murojaat qila olishlari mumkinligi) ga urg'u berib o'tgan.²¹ Yana, hisobotning 18-bandida mediatorlik kasbida faoliyat yuritish uchun qo'yiladigan talablarni kuchaytirish lozimligi hamda 20-bandida bu bo'yicha umumiy standartlarni belgilash kerakligini ta'kidlab o'tilgan.²²

2016-yilda Yevropa Komissiyasi tomonidan **“Fuqarolik va tijorat masalalarida mediatsiyaning ayrim jihatlariga oid 2008/52/EC-sonli Yevropa Parlamenti va Kengashi Direktivasi qo'llanilishi to'g'risida”** Yevropa

¹⁸ O'sha manba.

¹⁹ Milan Remaacs, Mediation Directive 2008/52/EC, European Parliamentary Research Service, 2018, 1, https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/226405/EPRS_ATAG_627135_Mediation_Directive-FINAL.pdf

²⁰ European Parliament resolution of 13 September 2011 on the implementation of the directive on mediation in the Member States, its impact on mediation and its take-up by the courts, 2011/2026 (INI), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2011-0361_EN.html?redirect

²¹ O'sha manba.

²² O'sha manba.

Parlamenti, Kengash va Yevropa iqtisodiy va ijtimoiy qo'mitasiga hisobot topshirgan.²³ Ushbu hisobotga ko'ra, Direktiva a'zo davlatlarning milliy qonunchiligiga sezilarli ravishda ta'sir ko'rsatgan. Chunki Direktivaning soyasida mediatsiya nafaqat transchegaraviy, balki mahalliy tijorat hamda fuqarolik, ayniqsa, oilaviy nizolarda ham keng qo'llanishi rag'batlantirilgan. Ya'ni, ko'pchilik a'zo davlatlarda sud xarajatlari 50%, 70%, hatto 90% gacha qaytarib berilishi yoki bo'lmasa, mediatsiyani tekinga yoki juda ham kamxarj narxlarda amalga oshirishga imkoniyatlar yaratib berilgan.²⁴ Shuningdek, hisobot baholashlariga binoan, Direktivani qayta ko'rib chiqishga ehtiyoj mavjud bo'lmagan, lekin Direktivaning yanada samaraliroq tatbiq etilishi va qo'llanilishi uchun sudlarning nizolashayotgan taraflarni mediatsiyaga yo'naltirish amaliyotini ko'paytirish zarurati mavjud bo'lgan.²⁵

2017-yilda Yevropa Parlamenti tomonidan 2008-yilgi Mediatsiya direktivasining amalga oshirilishi yuzasidan yuqorida keltirilgan hujjatlarni ham hisobga olgan holda hisobot ishlab chiqilgan.²⁶ Uning III bobida keltirilgan ma'lumotlarga ko'ra, Yevropa Ittifoqining deyarli barcha a'zo davlatlari Direktiva talablarini milliy nizolariga nisbatan tatbiq qilishni afzal ko'rgan, a'zo mamlakatlarning deyarli yarmi o'z qonunchiliklarida mediatsiyani targ'ib qilish majburiyatini kiritgan hamda 18 ta a'zo davlat mediatsiya bo'yicha majburiy

²³ Report from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee on the application of Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council on certain aspects of mediation in civil and commercial matters, European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers, COM/2016/0542 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=COM:2016:542:FIN>

²⁴ O'sha manba.

²⁵ O'sha manba.

²⁶ Report on the implementation of Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters (the 'Mediation Directive'), A8-D238/2017, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2017-0238_EN.html#:~:text=whereas%20Directive%202008/52/EC,line%20with%20the%20Mediation%20Directive;

sifatnazorati mexanizmlarini qonunchiligida joriy qilgan.²⁷ Hisobotning xulosa qismida mediatorlar uchun odob-axloq qoidalarini ishlab chiqish, mediatsiya jarayonlarining soni, davomiyligi hamda natijalari bo'yicha statistik ma'lumotlar bazasini yanada yaxshiroq shakllantirish va mediativ kelishuvlarning ijro etilish jarayonlarini yanada tezroq va osonlashtirilishi yuzasidan choralar ko'rish kabilar a'zo davlatlarga tavsiya etilgan.²⁸

3. BMT ning mediatsiya natijasida kelib chiqadigan xalqaro kelishuv bitimlari to'g'risidagi konvensiyasi ("UN Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation") – qisqacha "Mediatsiya bo'yicha Singapur konvensiyasi" deb nomlanib, hozirda iqtisodiy nizolarda qo'llaniladigan xalqaro mediatsiya natijalarida tuziladigan kelishuv bitimlarining a'zo davlatlar hududida ijroga qaratilishi borasidagi samarali huquqiy asos bo'lib xizmat qilmoqda.²⁹ Mazkur konvensiya yuqorida keltirilib o'tilgan BMT ning Xalqaro tijorat huquqi bo'yicha komissiyasining Xalqaro tijorat mediatsiyasi va mediatsiya natijasida tuzilgan xalqaro kelishuvlarni ijro etish bo'yicha namunaviy qonuni bilan hamohanglikda hamda bir-birlariga mos qilib shakllantirilgan. Bundan ko'zlangan asosiy maqsad esa, davlatlarga o'z xohishlariga ko'ra Mediatsiya bo'yicha Singapur konvensiyasi va namunaviy qonunni birgalikda yoki ulardan birini qabul qilish orqali mediatsiyga oid huquqiy asoslarni shakllantirishga ko'maklashish hisoblanadi.³⁰

Mazkur Konvensiya tijorat nizolari bo'yicha o'tkazilgan xalqaro mediatsiya natijasida tuzilgan kelishuv bitimlari (mediativ kelishuvlar) ni tan olish va ijro etish

²⁷ O'sha manba.

²⁸ O'sha manba.

²⁹ United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation (New York, 2018) (the "Singapore Convention on Mediation"), United Nations Commission on International Trade Law, https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/conventions/international_settlement_agreements

³⁰ O'sha manba.

uchun yagona huquqiy normalar majmuasini yaratib berdi. Shu sababli ham Singapur Konventsiysi xalqaro nizolarni hal etish sohasida muhim voqea sifatida e'tirof etildi hamda mediasiyaning sud jarayonlariga muqobil ravishda tezkor, ishonchli, kamxarj va samarali mexanizm sifatida qo'llab-quvvatlanishiga zamin yaratdi.³¹

4. Bugungi kunda davlatlar **erkin savdo bitimlarida** yuzaga keladigan nizolarni mediatsiya orqali hal etilishi mumkinligi to'g'risida kelishib olishmoqda. Misol uchun, "Yevropa Ittifoqi – Singapur Respublikasi o'rtasida tuzilgan erkin savdo bitimi" da bevosita mediatsiyaga murojaat etish lozimligi belgilangan va erkin savdo bitimining 15-bobi (ya'ni, 15.1-15.10-moddalari) mediatsiya tartib-taomilini amalga oshirish masalalariga bag'ishlangan.³² Shuningdek, "Amerika Qo'shma Shtatlari, Meksika Qo'shma Shtatlari va Kanada o'rtasidagi bitim" deb nomlangan erkin savdo bitimining 31-bobi, 31.5-moddasida ham nizolashyotgan taraflar nizolarni muqobil hal etish usulining biri sifatida mediatsiyaga murojaat etishlari mumkinligi belgilab o'tilgan.³³

Odatda, erkin savdo bitimlari doirasida mediatsiyaga murojaat etilganda va nizolar ijobiy hal qilinib, tarafalar kelishuvga erishishga, mediatsiya natijasida tuzilgan mediativ kelishuvning ijro etilishi masalasi aniq belgilay qoladi. Misol uchun, yuqorida keltirilgan Yevropa Ittifoqi va Singapur o'rtasida tuzilgan erkin savdo bitimining 15.6-moddasining 1-qismiga ko'ra, "Tomonlar yechimga kelishgan taqdirda, har bir tomon kelishilgan muddat ichida o'zaro kelishilgan

³¹ Strong, S. I., The Singapore Convention on Mediation: A Framework for the Cross-Border Recognition and Enforcement of Mediation Settlements, *Journal of International Dispute Settlement*, vol. 10, no. 1 (2019): 27-53.

³² Free Trade Agreement between the European Union and the Republic of Singapore, Official Journal of the European Union, L 294/3, 14.11.2019, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22019A1114\(01\)&from=EN#page=113](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22019A1114(01)&from=EN#page=113)

³³ Agreement between the United States of America, the United Mexican States, and Canada, Executive Office of the President of the United States, 07.01.2020, <https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/united-states-mexico-canada-agreement/agreement-between>

yechimni amalga oshirish uchun zarur choralarni ko‘radi.” Ya’ni, bitimda agarda tomonlar uchun o‘z majburiyatlarini kelishilganidek bajarmagan holatdagi oqibatlarining qanday bo‘lishi ko‘rsatib o‘tilmagan. Aynan shu sababli, nizolashayotgan taraflar ko‘pincha mediativ kelishuvda kelishuv bilan bog‘liq yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan nizolar (majburiy ijroga qaratilishi mumkin bo‘lgan qaror beradigan) xalqaro arbitrajda hal etilishi lozimligi to‘g‘risida shart kiritib o‘tishni afzal ko‘rishlari mumkin.

5. Ikki tomonlama investitsiya bitimlari hamda iqtisodiy hamkorlik bitimlarida ham yuzaga keladigan nizolarni hal qilishda murojaat etishdan oldin mediatsiyani qo‘llash ko‘rsatilib o‘tilmoqda. Misol uchun, “Marokash Qirolligi hukumati bilan Nigeriya Federal Respublikasi hukumati o‘rtasida o‘zaro investitsiyalarni rag‘batlantirish va himoya qilish to‘g‘risidagi bitim” (2016) ning 26-moddasining 1-qismiga binoan, tomonlar o‘rtasida paydo bo‘lgan har qanday nizo arbitraj jarayonlarini boshlashdan oldin maxsus Qo‘shma qo‘mita tomonidan (3-shaxs sifatida) maslahatlashuv³⁴ yo‘li bilan ko‘rib chiqilishi mumkinligi belgilangan.³⁵

Shuningdek, boshqa bir misolni ko‘radigan bo‘lsak, “Janubi-Sharqiy Osiyo davlatlari assotsiatsiyasining har tomonlama investitsiya bitimi” ning 31-moddasi, 1-qismida maslahatlashuv qo‘llanilish tartibi keltirilib, unda 3-shaxsning ishtirok etishi mumkinligini belgilagan.³⁶ Unga ko‘ra: “Investitsiya nizosi vujudga kelgan

³⁴ 3-shaxs sifatida Qo‘shma qo‘mita ko‘rsatilib o‘tilganligi uchun ham ushbu mazmunda maslahatlashuvni mediatsiyaning bir turi deb olsa bo‘ladi.

³⁵ Reciprocal Investment Promotion and Protection Agreement between the Government of the Kingdom of Morocco and the Government of the Federal Republic of Nigeria, 2016, <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaty-files/5409/download>

³⁶ The ASEAN Comprehensive Investment Agreement a Guidebook for Businesses & Investors, the ASEAN Secretariat, ASEAN, 2015, 65, <https://asean.org/wp-content/uploads/2020/12/ASEAN-Comprehensive-Investment-Agreement-A-Guidebook-for-Businesses-and-Investors.pdf>

taqdirda, tomonlar avvalo mazkur nizoni maslahatlashuvlar va muzokaralar yo‘li bilan hal qilishlari va majburiy bo‘lmagan, uchinchi tomon ishtiroki taomillari ham kiritilishi mumkin.”

Bundan tashqari, “Indoneziya–Avstraliya har tomonlama iqtisodiy hamkorlik bitimi” ning 20.6-moddasida bitimga doir huquqiy munosabatlar yuzasidan kelib chiqadigan nizoni taraflar bevosita mediatsiya yoki vositachilik orqali o‘z xohishlariga binoan nizoni muqobil hal etishga urinishlari mumkin ekanligi belgilab o‘tilgan.³⁷

Ya’ni, ba’zida ikki tomonlama investitsiya bitimlarida xuddi Nigeriya-Marokash bitimi kabi nizo paydo bo‘lganda dastlab maslahatlashuv jarayonlariga murojaat etish belgilansa-da, 3-shaxsning majburiy ishtiroki borligi uchun ham, bu ma’noda maslahatlashuv jarayonlarini mediatsiyaning bir turi deb hisoblashimiz mumkin. Shuningdek, garchi Janubiy-Sharqiy Osiyo iqtisodiy hamkorlik bitimlaridagi kabi nizo taraflarining mediatsiyaga murojaat etishlari aynan ta’kidlab o‘tilmasa-da, nizoni muqobil hal etishda 3-shaxsning ishtirokiga ruxsat berilishi taraflarga bilvosida mediatsiyani qo‘llash imkoniyatini beradi. Bundan farqli ravishda, ba’zan Indoneziya-Avstraliya hamkorlik bitimidagidek taraflarning aynan mediatsiya orqali nizolarini hal etishlari mumkinligi bevosita belgilab qo‘yilishi ham mumkin.

Lekin mazkur bitimlarda ham xuddi erkin iqtisodiy bitimlaridagi kabi mediatsiya natijasida erishilgan kelishuv shartnomalarining ijrosi va kelishuv taraflari uchun majburiy kuchga egaligi yoki ega emasligi masalasi aniq belgilab

³⁷ Indonesia-Australia Comprehensive Economic Partnership Agreement, Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade, <https://www.dfat.gov.au/trade/agreements/in-force/iacepa/iacepa-text/Pages/iacepa-chapter-20-consultations-and-dispute-settlement>

berilmagan. Shunchaki, ushbu xususdagi holatlar shartnomaviy huquq doirasida hal etilishi mumkin deb hisoblash mantiqqa to'g'ri keladi.

Xulosa

Yuqorida keltirilgan ma'lumotlarga tayangan holda xulosa qiladigan bo'lsak, mediatsiyaning xalqaro darajada rivojlanishi va davlatlar tomonidan keng qo'llanilishi uchun bir qator xalqaro-huquqiy hujjatlar xizmat qilib kelmoqda: 1) BMT ning namunaviy qonuni; 2) Mediatsiya bo'yicha Singapur konvensiyasi; va, 3) Yevropa Ittifoqining Mediatsiya Direktivasi kabilar. BMTning namunaviy qonuni davlatlarga mediatsiya oid o'z milliy qonunchiliklarini barpo etish va mukammallshtirishda yordam etayotgan bo'lsa, Mediatsiya bo'yicha Singapur konvensiyasi o'z o'rnida mediativ kelishuvlarning a'zo davlatlar hududida ijroga qaratilishi masalasini tartibga solmoqda. Lekin ushbu konvensiya faqatgina iqtisodiy nizolarni qamrab olganligi sababli xalqaro maydonda boshqa sohalarni ham tartibga solishga ehtiyoj bor.

Shuningdek, Yevropa Ittifoqining Mediatsiya Direktivasi iqtisodiy nizolar bilan bir qatorda fuqarolik huquqi sohasidagi nizolarda qo'llanilayotga mediatsiya tamoyillari va ularning ijrosini ham tartibga solib, mediatsiyaning ham milliy ham xalqaro huquq sohalarida rivojlanishi uchun katta hissa qo'shmoqda. Lekin mazkur direktiva faqatgina Yevropa Ittifoqiga a'zo davlatlar uchun tatbiq etilishi tufayli, a'zo davlatlarning boshqa Mediatsiya bo'yicha Singapur konvensiyasi kabi xalqaro shartnomalarga qo'shilish ehtiyoji davom etmoqda.

Bulardan tashqari, 4) erkin savdo bitimlari, shuningdek, 5) ikki tomonlama iqtisodiy bitimlar va boshqa iqtisodiy hamkorlik bitimlari ham xalqaro mediatsiyaning rivoji va kengroq targ'ib qilinishi uchun qaysidir ma'noda hissa qo'shishmoqda. Shunday bo'lsa-da, mediatsiya natijasida tuzilgan kelishuvlarning ijroga qaratilish masalasi yanada to'liqroq va batafsil ravishda tartibga solinishi

keyinchalik bitim yuzasidan kelib chiqadigan nizolarni xalqaro arbitrajda ko'rib chiqilish ehtimolini kamaytirib, taraflar uchun ham moliyaviy, ham vaqt jihatidan tajemkor va qulayroq bo'lgan yechimga kelishni rag'batlantirishi mumkin deb hisoblayman.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. UNCITRAL Conciliation Rules, General Assembly Resolution 35/52, [https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/nc-rules-e.pdf](https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/conc-rules-e.pdf)
2. UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliation with Guide to Enactment and Use 2002, United Nations Publication, New York 2004, https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/03-90953_ebook.pdf
3. UNCITRAL Model Law on International Commercial Mediation and International Settlement Agreements Resulting from Mediation, UNCITRAL, https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/modellaw/commercial_conciliation
4. UNCITRAL Model Law on International Commercial Mediation and International Settlement Agreements Resulting from Mediation with Guide to Enactment and Use (2018), UN Vienna 2022, https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/22-01363_mediation_guide_e_ebook_rev.pdf
5. Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters, Official Journal of the European Union, L 136/3, 24.05.2008, <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/52/oj/eng>
6. Milan Remaacs, Mediation Directive 2008/52/EC, European Parliamentary Research Service, 2018, https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/226405/EPRS_ATAG_627135_Mediation_Directive-FINAL.pdf
7. European Parliament resolution of 13 September 2011 on the implementation of the directive on mediation in the Member States, its impact

on mediation and its take-up by the courts, 2011/2026 (INI), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2011-0361_EN.html?redirect

8. Report from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee on the application of Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council on certain aspects of mediation in civil and commercial matters, European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers, COM/2016/0542 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=COM:2016:542:FIN>

9. Report on the implementation of Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters (the ‘Mediation Directive’), A8-D238/2017,

10. United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation (New York, 2018) (the “Singapore Convention on Mediation”), United Nations Commission on International Trade Law, https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/conventions/international_settlement_agreements

11. Strong, S. I., The Singapore Convention on Mediation: A Framework for the Cross-Border Recognition and Enforcement of Mediation Settlements, *Journal of International Dispute Settlement*, vol. 10, no. 1 (2019): 27-53.

12. Free Trade Agreement between the European Union and the Republic of Singapore, Official Journal of the European Union, L 294/3, 14.11.2019, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22019A1114\(01\)&from=EN#page=113](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22019A1114(01)&from=EN#page=113)

13. Agreement between the United States of America, the United Mexican States, and Canada, Executive Office of the President of the United States, 07.01.2020, <https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/united-states-mexico-canada-agreement/agreement-between>

14. Reciprocal Investment Promotion and Protection Agreement between the Government of the Kingdom of Morocco and the Government of the Federal

Republic of Nigeria, 2016,

<https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaty-files/5409/download>

15. The ASEAN Comprehensive Investment Agreement a Guidebook for Businesses & Investors, the ASEAN Secretariat, ASEAN, 2015, 65, <https://asean.org/wp-content/uploads/2020/12/ASEAN-Comprehensive-Investment-Agreement-A-Guidebook-for-Businesses-and-Investors.pdf>

16. Indonesia-Australia Comprehensive Economic Partnership Agreement, Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade, <https://www.dfat.gov.au/trade/agreements/in-force/iacepa/iacepa-text/Pages/iacepa-chapter-20-consultations-and-dispute-settlement>